

Ольга Хмільовська

ЗАГРОЗИ УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ ВНАСЛІДОК ДІЯЛЬНОСТІ РОСІЙСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ

У статті висвітлені сучасні проблеми українського православ'я в контексті гібридної війни Росії проти України. Показано загрози й виклики національній безпеці Української держави з огляду на дестабілізуючий вплив Російської православної церкви. Особлива увага приділяється питанню надання Україні Томоса про автокефалію й пошуку шляхів стимулювання процесу подальшого приєднання до ПЦУ інших церков. Визначено, що РПЦ через свою структурну одиницю – УПЦ Московського патріархату – і надалі залишається провідником шовіністичної ідеології Росії в Україні, проводячи цілеспрямовану системну політику на нівелювання іміджу ПЦУ як в Україні, так і за її межами.

Ключові слова: *гібридна війна, національна безпека України, Московський патріархат, Томос, автокефалія, Помісна православна церква України, Російська православна церква.*

Olga Hmilovska. Threats to the Ukrainian state as a result of the activities of the Russian orthodox church. *The author of the study examined contemporary problems of Ukrainian Orthodoxy in the context of Russia's hybrid war against Ukraine. The study is also showing threats and challenges to the national security of the Ukrainian state, taking into consideration the destabilizing influence of the Moscow patriarchate. Special attention is paid to providing of Tomos about autocephaly and the process related to searching for the ways to stimulate the process for further joining of other churches. It is concluded, that the Russian Orthodox Church, through its structural unit of the UOC of the Moscow Patriarchate continues to be the conduit of Russia's chauvinistic ideology in Ukraine, pursuing a*

Хмільовська Ольга Вікторівна – провідний фахівець Національного Інституту стратегічних досліджень.

purposeful systematic policy directed to counterbalance the image of the CCU, both in Ukraine and abroad.

Key words: *hybrid war, national security of Ukraine, Moscow patriarchate, Tomos, autocephaly, Local Orthodox Church of Ukraine, Russian Orthodox Church.*

Багаторічна роз'єднаність українського православ'я практично на три структури була болісною проблемою останніх десятиліть не тільки в релігійній сфері Української держави. Українська православна церква (Московського патріархату) під керівництвом свого центру в Росії, поляризуючи українське суспільство на два табори, стала п'ятою колоною під час гібридної війни Росії в Україні. В ситуації, що склалася, це стало питанням національної безпеки всієї Української держави.

Говорячи про РПЦ, треба ясно розуміти, що *ця інституція є певним державним підрозділом Російської Федерації, а її предстоятель Кирило самостійно не приймає жодного рішення щодо питань України. Перебуваючи у підпорядкуванні Російської держави, РПЦ через свою митрополію УПЦ (МП), яка повністю залежна від неї, є провідником шовіністичної політики Росії в Україні.*

«Зараз відбувається боротьба не між єдиною Помісною православною церквою та РПЦ в Україні – це боротьба на міжнародному рівні, це певною мірою є геополітикою, бо російська держава працює в цьому напрямі вже десятиліття», – наголосив предстоятель Православної церкви України митрополит Епіфаній [1].

Російсько-українська гібридна війна 2014–2019 років стала каталізатором відродження та зміцнення національної ідентичності українців. Водночас Українська держава посприяла об'єднанню православних в єдину Церкву, котра й отримала довгоочікуваний Томос про автокефалію від Вселенського Патріарха.

Надання Патріархом Варфоломієм автокефалії Українській церкві не було спонтанним чи випадковим. Українська церква разом з українським народом йшла до самостійності багато

століть, починаючи з 1325 року, коли Київський митрополичий престол неканонічним способом було перенесено до Москви.

За словами Патріарха Варфоломія, питання України тривало довго. Церква-Матір не раптово вирішила зайнятись якоюсь вигаданою проблемою. Саме той факт, що декому стала близькою ідея розколу і вони не були зацікавлені у розв'язанні величезної існуючої церковної проблеми, не звільнив Константинопольський патріархат від відповідальності за її розв'язання [2].

Надавши автокефалію Українській церкві, Константинопольський Патріарх потрапив під шквал критики з боку РПЦ та її сателітів. Крики про *«втручання»* Константинополя в українські справи, про *«канонічність»* та *«неканонічність»* постійно лунають з боку адептів *«русского міра»* з метою збурення суспільної напруги як в українському суспільстві, так і за його межами.

Святійший Патріарх Варфоломій пояснив таке *«втручання»* зміною фактів і обставин в Україні після анексії Криму 2014 року, а також тим, що *«за тридцять років Москві не вдалося нічого зробити, крім поглиблення розколу в українському суспільстві»* [2].

Що ж до питання *«канонічності»* і *«неканонічності»*, то Патріарх Варфоломій наголосив: *«Фактом є те, що не існує якогось канонічного тексту, тобто якогось патріаршого томоса або якогось патріаршого і синодального акта, яким Київська митрополія передавалася би Московському патріархату..., а листи патріарха Діонісія, надіслані 1686 року, не можуть бути зрозумілішими. Вони не лише не передають Київську митрополію Московському патріархату, але, більше того, визначають основною передумовою, що кожен київський предстоятель продовжує згадувати Константинопольського Патріарха як свого канонічного очільника»*. Таким чином, *«...Київська митрополія не могла бути передана Московському патріархату, якщо Київський митрополит мав і надалі згадувати Константинопольського патріарха. На жаль, Московський патріархат в односторонньому порядку порушив цю угоду»*, бо розумів, *«що це є видимим знаком канонічної юрисдикційної належності Київської митрополії до Констан-*

тинополя...Більше того, патріарх Московський Никон (1652–1658) антиканонічно присвоїв собі титул патріарха Великої, і Малої, і Білої Русі, що є доказом експансіоністського духу, яким він був одержимий» [2].

Також Патріарх Варфоломій наголосив, що в Томосі Польської церкви чітко написано, що передача Київської митрополії та її злиття з Московською церквою було здійснене всупереч канонічним положенням. Отож, це свідчить про те, що Вселенський патріархат і через 238 років не переставав указувати на це антиканонічне захоплення Київської митрополії Московським патріархатом, адже *не існує такого канону, який би свідчив про те, що гріх або антиканонічність з плином часу зіплюються і перетворюються на канонічність*. Наскільки нам відомо, *«те, що від початку не було дійсним, не може бути утверджено плином часу»* [2].

Таким чином, з наданням Томоса та отриманням автокефалії православні України є визнаною Церквою, перебувають у канонічних межах, що надає можливість для єдності всіх гілок православ'я і спільної Євхаристії.

Процес відновлення цієї єдності українського православ'я відбувається поступово. На сьогодні дані про кількість парафій, які перейшли від УПЦ (МП) до Православної церкви України після Об'єднавчого Собору 15 грудня 2018 року, свідчать про понад 500 у всіх областях України.

«Процес приєднання до ПЦУ повинен бути поступовим, мирним, добровільним і ми не повинні міряти його часом і кількістю, – наголошує митрополит Епіфаній. – Ми не маємо права зараз розпалювати в Україні інший, релігійний фронт, достатньо війни на Сході України» [1].

Процес приєднання до ПЦУ буде набагато активніший, коли згідно з відповідним Законом України, що прийнятий Верховною Радою України, остаточно відбудеться перейменування УПЦ (МП) в Російську православну церкву в Україні. Тоді кожен громадянин і кожен священнослужитель не буде лукавити, а повинен буде свідомо зробити нарешті вибір – називатися Українською церквою чи Російською.

Тим часом, РПЦ разом зі своєю філією в Україні, так званою Українською православною церквою, продовжує системну й цілеспрямовану політику на нівелювання іміджу Помісної православної церкви як в Україні, так і за її межами. З цією метою застосовуються різні методи, починаючи від неправдивих тверджень про відсутність майбутнього у об'єднаній Церкві і закінчуючи різного роду залякуваннями архієреїв, священників і вірних інших церков.

На особливу увагу в цьому контексті заслуговують деякі матеріали вищих керівних органів Московського патріархату. Наприклад, *заяви Священного синоду РПЦ від 26.02.2019 року «Про положення Української Православної Церкви»*. Зокрема, в цій заяві зазначається, що Священний синод глибоко стурбований ситуацією з погіршенням становища Української православної церкви, а саме: *«...надання Константинопольським Патріархом Томоса ПЦУ шляхом штучного об'єднання двох неканонічних організацій суттєво погіршило міжконфесійні відносини; особливе занепокоєння викликає втручання Української держави в церковні справи та прийняті Верховною Радою України дискримінаційні закони, що легалізують захоплення монастирів та храмів УПЦ; таке беззаконня призвело до сплеску насилля щодо духовенства і віруючих УПЦ...»* [3]. А далі синод РПЦ, обливаючи брудом українців і їхню державу, лукаво звертається до світової спільноти з проханням звернути увагу на *«факти порушення прав людини та надати оцінку грубому втручанням Української держави у справи церкви»* [3].

Згадані вище випадки не мають нічого спільного з істиною, навпаки, деякі з них є точним віддзеркаленням ситуацій, що відбуваються останнім часом з духовенством, храмами, парафіянами церков, які за своєю орієнтацією не угодні Московському патріархату. Досить згадати релігійні переслідування в Криму та окупованому Донбасі, де релігійним громадам забороняють діяльність, а активісти тих громад ставали жертвами насильства й навіть тортур. Водночас на тимчасово окупованих територіях

Сходу України споруди релігійних меншин конфісковуються окупантами та навіть використовуються як військові об'єкти [4].

Нещодавно, 8 листопада 2019 року, Олександрійський патріархат, що є найстарішим патріархатом після Константинопольського і займає 2-ге місце в Диптиху Православних церков світу з 15 існуючих, визнав автокефалію Православної церкви України [5]. Це є позитивним сигналом, адже інші помісні церкви заявляли, що визначатимуться щодо визнання ПЦУ після того, як її визнають такі старі патріархати, як Олександрійський.

Ще раніше, 13 жовтня 2019 року, Православна церква України отримала визнання від Грецької (Елладської) Православної церкви [6].

Звичайно, що після отримання Томосу Митрополитом Київським і всієї України Епіфанієм 6 січня 2019 року в ПЦУ очікували, що перші визнання вже мають відбутися за кілька місяців, однак, як бачимо, цей процес виявився дещо триваліший.

Необхідно наголосити, що не важливо, скільки часу займає процедура визнання незалежності (автокефалії) Православної церкви України. Надзвичайно важливо інше: цей процес є незворотнім і вплив Москви щоразу в Україні буде зменшуватися, оскільки Томосом про автокефалію Православної церкви України нарешті перерізана остання легальна артерія, котрою вливалася отрута у свідомість українських громадян.

Звичайно, що Російська церква і держава всіяко будуть і далі «сумлінно працювати» всередині кожної автокефальної церкви, підбурюючи їх супроти України та її Церкви. Однак продовження такої політики Росії не лякає український народ, а лише консолідує і зміцнює його.

Для Української держави і української нації важливим є те, що сьогодні після довголітнього очікування українське православ'я перебуває в єдності зі Вселенською православною церквою, а це надає йому повні права суб'єкта міжнародних релігійних відносин нарівні з іншими помісними автокефальними церквами всього світу.

1. Митрополит Епіфаній: «Ми не маємо права розпалювати в Україні релігійний фронт». URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-47408699>.

2. Я – не «східний Папа». URL: https://risu.org.ua/ua/index/monitoring/society_digest/74893/

3. О положении Украинской Православной Церкви. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/text/5379453.html>

4. Релігійні меншини в Криму та на Донбасі зазнають переслідувань від РФ – звіт Держдепу. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/relihijni-menshyny/4969564.html>

5. Олександрійський Патріарх Феодор II пом'янув ім'я Київського Митрополита Епіфанія у Диптиху. URL : <https://www.pomisna.info/uk/vsinovyny/oleksandrijskuj-patriarh-feodor-ii-pom-yanuv-im-ya-kyuivskogo-myropolyta-epifaniya-u-dyptyhu/>

6. Собор Ієрархів Церкви Греції підтримав визнання автокефалії Православної Церкви України. URL : <https://www.pomisna.info/uk/vsinovyny/oleksandrijskuj-patriarh-feodor-ii-pom-yanuv-im-ya-kyuivskogo-myropolyta-epifaniya-u-dyptyhu/>